

פסקי תשובות אורח חיים סימן תרצג

א. פורים במוצ"ש - הקורא ביחיד יבדיל ואח"כ יקרא

סעי' א', שו"ע: ואם חל במוצ"ש וכו' קורין את המגילה ואח"כ מבדילין. ודווקא¹ בקריאה בציבור, אבל יחיד הקורא בביתו וכן הבא לביתו לאחר גמר קריאת המגילה בביהכ"נ והולך לקרוא שוב להוציא בני ביתו, צריך להבדיל קודם ואח"כ לקרוא את המגילה. המנהג² לא לברך בורא מאורי האש לפני קריאת המגילה בביהכ"נ, ואלו הנהגים³ לברך כיצד יוציאו אח"כ את אשתו ובני ביתו בברכה זו - עיין בהל' שבת סי' רצ"ו אות ו'.

ב. ליל פורים - במנהגי ה'קדיש' שאחר שמונה עשרה ואחרי קריאת המגילה

מ"ב סק"א: ועיין במג"א שמצדד דאחר שמו"ע אומר קדיש שלם עם תקבל ואחר אמירת ואתה קדוש שאומרים אחר קריאת המגילה אומרים ק"ש בלא תקבל. ולהלן מביא בשם הא"ר דאפשר לומר שוב קדיש תקבל אחר המגילה ויעלה על תפלה דסדר קדושה, אמנם המנהג הפשוט שנתקבל⁴ בכל קהלות האשכנזים לומר אחר שמו"ע קדיש תקבל ולאחר המגילה קדיש שלם בלא תקבל. והטעם שלא נוהגין כמו בכל מוצ"ש לומר אחר שמו"ע חצי קדיש ואחר אמירת ואתה קדוש קדיש תקבל וכמו שנוהגין בתפלת שחרית (גם בפורים) הוא משום⁵ שכיון שיש הנהגין להתפלל ערבית מבעוד יום ואח"כ ממתנינים עד צאת הכוכבים לקריאת המגילה, והרי הוא הפסק גמור בין קדיש תקבל לתפלת שמו"ע, ולכן נתפשט המנהג תמיד, אף אם מתפללים בלילה, לומר קדיש תקבל מיד אחר שמו"ע.

במש"כ בשע"ת (סק"א) בענין טלטול המגילה בשבת ולהכינה למוצ"ש - עיין מש"כ בסי' תרפ"ח אות י"ח.

1. דעת תורה סי' זה דתליא במחלוקת לענין חנוכה (סי' תרפ"א) אי מדליקין נ"ח ואח"כ מבדילין או להיפך, ולפי מנהג העולם כהט"ז ורוה"פ שם דמבדילין ואח"כ מדליקין ה"ה בנידו"ד (ועי"ש מדוע ליכא למיחש לאפוקי יומא מאחרינן), ודווקא בבית ביחיד, אבל בביהכ"נ דגם בני"ח מדליקין קודם ואח"כ מבדילין ה"ה במגילה. עכתו"ד, וכ"ה בכה"ח סק"ט בשם בגדי ישע דבביתו עדיף להבדיל קודם כדי לא להשהות בלא הבדלה ויבוא לעשות מלאכה קודם שיבדיל.

2. כמ"ש הבי"י סי' זה וסי' חצ"ר ועו"פ, ושאינו מטי' באב דאין מבדילין אחר איכה, משא"כ בפורים דמבדילין עדיף לסדרו על הכוס, ומשום חששא דנהנה מהאור קודם ברכה ליכא דכבר נפטר בברכת יוצר המאורות כדכ' בב"י.

3. כ"פ הברכ"י להחיד"א ועו"פ מעדות הספרדים - עיין כה"ח סק"י.

4. סידור יעב"ץ, סידור דה"ח, ליקוטי מהרי"ח, ערוה"ש סעי' ב', לוח א"י להגרימ"ט, לוח דבר יום ביומו ועוד.

5. א"ר הו"ד בקיצור בפמ"ג א"א סק"א ובליקוטי מהרי"ח, ועי"ש בא"ר עוד טעם דבשחרית תמיד נוהגין להפסיק בקריאת משא"כ בערבית אין הדרך להפסיק. ומנהג בני ספרד לומר חצי קדיש אחר שמו"ע ואחר המגילה קדיש תקבל וכמ"ש בכה"ח סק"א בשם כמה פוסקים. (בדרכי חיים ושלו - מונקאטש אות ש"ל דמנהגו היה לא לומר בתפלת ערבית (בחו"ל) ברוך ה' לעולם אמן ואמן).

ג. להכריז 'על הניסים' לפני שמונה עשרה

סעי' ב', שו"ע: אומר על הניסים בלילה וביום ואם לא אמרו אין מחזירין אותו. וכתב המשנ"ב (סי' רל"ו סק"ז בשם המג"א) שאף כי אם לא אמר אין מחזירין אותו, מ"מ אפשר לגבאי להכריז לפני שמונה עשרה לומר 'על הניסים', ויש⁶ שכתבו שהמנהג שאין מכריזין לפני שמו"ע, אלא הש"ץ כשיגיע לתיבות 'על הניסים' יגביה קולו כדי להזכיר לציבור שלא ישכחו. עוד בדיני 'על הניסים' - לעיל סי' תרפ"ב.

ד. אמירת 'על הניסים' בט"ו לבני עיירות ובי"ד לבני ירושלים

שם: ואין אומרים על הניסים רק בי"ד אבל לא בט"ו, ואם אמרו אין מחזירין אותו דמ"מ יש קצת שייכות בימים אלו (- מ"ב סק"ו). וה"ה לבן ירושלים לא יאמר על הניסים בי"ד ואם אמרו אין מחזירין אותו, ויש⁷ המביאים מנהג מקצת גדולי הפוסקים שאפשר לכתחילה לומר 'על הניסים' לבן עיר בט"ו ובן כרך בי"ד ושכן הוא במהרי"ל שהוא אבי מנהגי אשכנז, אכן, אף כי למעשה אין לנו אלא דברי השו"ע והמפה, מ"מ אלו מבני עיר הנמצאים בירושלים ולהיפך באופן שפטורים מחובת היום וברצונם לומר על הניסים בתפלה ובברכת המזון אין מוחין בידן, ובפרט⁸ כשהם בספק אם הם בכלל בני המקום ומחוייבים בדיני פורים. ומש"כ במ"ב כרכים הספיקות אומרים על הניסים בתפלה בשני הימים - עיין לעיל סי' תרפ"ח אות ו'.

ה. להשכים לתפלה, ובענין אמירת קרוב"ץ, ובפורים המשולש בירושת"ו

מ"ב סק"ו: שחרית משכימין לביהמ"ד. והוא אחד⁹ מחמשה ימים שמשכימין להתפלל, וטעם ההשכמה בפורים כיון¹⁰ שמוטל על כל אחד להתעסק באותו יום במצוות רבות, משלוח מנות ומתנות

⁶ . ליקוטי מהרי"ח לחנוכה דנהוג עלמא דלא כאבודרהם ואין מכריזין, ובכה"ח סי' רל"ו סק"ז דכן נוהגין בירושת"ו לא להכריז

אלא הש"ץ מגביה קולו בתיבות אלו.

⁷ . מור וקציעה להגאון יעב"ץ ז"ע הו"ד בנימוקי או"ח וכותב שכן נהג הה"ק מהרי"א מקומראנא ז"ע ומעוד קדושים דבתפלת לחש

אמרו עה"נ בט"ו אדר אבל לא בחזרת הש"ץ, ושוב כותב שמצא כן במהרי"ל ה"ל פורים ומתפלא מדוע לא הו"ד בספרי הפוסקים,

(והשתא י"ל שו"ת דברי יציב ובחאו"ח ח"ב סי' רצ"ט מאריך לדחות דברי הנימוקי או"ח וראיותיו, ומסיק שאין לשנות ממה

שנפסק בשו"ע שאין לבני פרוזים לומר על הניסים בט"ו, והצדיקים שנהגו לאמרו לגרמייהו הוא דעבד).

⁸ . עיין לעיל סי' תרפ"ח ריש אות י'.

⁹ . וסימנך איב'יה'ים - ס"ת של הושענא רבא, ט' באב, יום כיפור, ראש השנה, פורים - ליקוטי מהרי"ח בשם קדמונים.

¹⁰ . לשונו דמחצה"ש סק"ב. ובסי' סגולת ישראל סי' ס"ו "מקובל מפי תלמידי הבעש"ט דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות

בתפלה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר הן על בני חיי ומזוני והן על שאר דברים וכו' וכעין יוה"כ שהוא יום תפלה כך פורים הוא

יום עת רצון מאד וכל העולמות הן בשמחה וברצון ועל זה אי' (בירושלמי מגילה פ"א ה"ד) כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין

לו"י.

לאביונים ואכילת סעודת פורים, וגם מתעכבין אותו יום בביהכ"נ בקריאת מגילה ואמירת פיוטים, לכן משכימין לביה"כ כדי שישאר שהות ביום.

נוהגין בהרבה¹¹ קהלות לומר 'קרוב"ץ'¹² בחזרת הש"ץ, וגם בפורים משולש בירושתי"ו נוהגין¹³ לאומרו ביום ו' י"ד אדר שאז קורין המגילה, ויש¹⁴ שכתבו שלא יאמרוהו בשנה זו ואף לא אחרי שמו"ע לא ביום ו' ולא בשבת, והנכון¹⁵ שיאמרוהו ביום ו' רק הקהל, והחזן ישתוק וישמע מהקהל.

ו. קריאת המגילה בתפילין דרש"י או דר"ת

שם: אין לחלוץ התפילין אף שהתפללו כבר עד אחר קריאת המגילה דדרשינן ויקר אלו תפילין. וכשמגיע לתיבת 'ויקר' ימשמש¹⁶ בתפילין של יד ושל ראש וינשקם. ומצינו חילוקי דיעות¹⁷ אם בקריאת המגילה יש לילך בתפילין דרש"י או בתפילין דר"ת, וכל אחד ונימוקו עמו, ויש¹⁸ שנהגו ללבוש ב' זוגות קטנות רש"י ור"ת יחד, וכל אחד יחזיק במנהגו הטוב.

¹¹ . הובא במהרי"ל ולבוש וכ"ה במנהגי חת"ס ועוד, אמנם במעשה רב אות רמ"ז כתב שהגר"א לא אמרו, ובשו"ת משיב דבר ח"א סי' י"ג מיישב מכמה טעמים מדוע בואלאזין נהגו לאומרו משום פרסומי ניסא, ובשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ל"ה שעדיף לאומרו אחר חזרת הש"ץ.

¹² . ובספר מטעמים שהוא ר"ת קול רינה וישועה באהלי צדיקים. והטעם שלא תיקן פיוט בברכת את צמח דוד, כי קרוב"ץ זה חובר ע"י ר"א הקליר ויש שהוכיחו שהוא מהתנאים ועכ"פ בכמה מקומות הניח שיטת ש"ס בבלי ונטה אחר הירושלמי ועפ"י הירושלמי ברכת ולירושלים עירך ואת צמח דוד ברכה אחת היא - סידור תפלה ישרה, ובשם הרה"ק מקוריץ זי"ע דפורים נעשו הנס ע"י בני בניו דשאל המע"ה לכן לא הוזכר פיוט בברכת את צמח דוד, וה"ה בהושענא רבה, אושפיזא דדוד המע"ה, לא הוזכר שאלו בפיוט 'למען תמים' (הובא בסידור יעב"ץ (אמנם אינו מהגאון יעב"ץ, ופשוט), ובזרע קודש הובא זה בשם הרה"ק מלובלין זי"ע).

¹³ . פורים המשולש - דבליצקי פ"ב סעי' ט"ז שכן המנהג הפשוט בירושתי"ו באותן קהילות האומרות קרוב"ץ.

¹⁴ . שו"ת אהל ישכר להגרי"ד גולדשטיין זצ"ל סי' נ"ב וני"ג דיאמרוהו רק דרך זמר על שולחנו.

¹⁵ . דבאופן כזה ליכא חששא דהפסק לחזן באמצע חזרת הש"ץ, ושו"ר בהשמטות לפורים המשולש שם שמביא שכן נוהגין בכמ"ק.

¹⁶ . מועד לכל חי סי' ל"א סקפ"ח.

¹⁷ . במשמרת שלום - קוידנוב סי' נ' דקורין המגילה בתפילין דר"ת ובמהדו"ב הביא טעם עפ"י קבלה, וכ"ה בשיח שרפי קודש בשם הה"ק ר"ה מאלכסנדר זי"ע ועיי"ש עוד טעם לדבר, וכן נהג מהרי"א מזידיטשוב זי"ע, וכ"כ א"י זצ"ל, אמנם בהוספות לשו"ע הרב דמנהגם לקרוא בתפילין דרש"י וכן מנהג בעלזא.

¹⁸ . שער יששכר - מונקאטש מאמר פ' זכור אות ב' שכן מנהגו עפ"י מנהג הרה"ק מצאנז זי"ע.